TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF

YAZILIYA HAZIRLIK

1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · ÖRNEK SINAV 4

TYMM 2026-2027

Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

1. Aşağıdaki masal parçasını okuyunuz.

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, bir dağ köyünde yaşlı bir **çerçi** ile kızı yaşarmış. Çerçi, sırtındaki heybeyle köy köy dolaşır, iğne, iplik, boncuk satarak geçinirmiş. Bir güz sabahı çerçi hastalanıp yatağa düşmüş. Kız, babasının heybesini omzuna almış, içine iki somun ekmekle bir parça peynirden ibaret **azığını** koymuş, yola düşmüş. Akşamüstü bir köye varmış. Köyün çocukları onu uzaktan görünce "Çerçi geldi!" diye sevinçle ona doğru **seğirtmişler**. O gece köyün yaşlı kadını kızı evine konuk etmiş; gelinlerini, damadını, dünürlerini, kısacası bütün **hısımlarını** çağırıp sofrayı kalabalık etmiş. Sabah olunca kadın, kızı yolcu ederken "Kızım, **gayri** bu köyde de bir evin var, yolun düştükçe uğra." demiş.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

Parçada koyu yazılan sözcüklerin anlamlarını bağlamdan hareketle tahmin ediniz. Tahmininize yardımcı olan ipucunu parçadan göstererek tabloya yazınız. (10 puan)

Sözcük	Tahmine yardımcı olan ipucu	Tahmin edilen anlam
çerçi	.....	.....
azık	.....	.....
seğirtmek	.....	.....
hısım	.....	.....
gayri	.....	.....

2. Aşağıdaki semaiyi okuyunuz ve soruları semaiden hareketle cevaplayınız.

SEMAİ

İncecikten bir kar yağar,
Tozar Elif Elif diye
Deli gönül abdal olmuş,
Gezer Elif Elif diye

(…)

Elif kaşlarını çatar
Gamzesi sineme batar
Ak elleri kalem tutar
Yazar Elif Elif diye

Evlerinin önü çardak,
Elif'in elinde bardak,
Sanki yeşil başlı ördek
Yüzer Elif Elif diye

Karacaoğlan
(Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı III; aktaran: Türk Dili ve Edebiyatı 9. Sınıf Ders Kitabı, MEB)

2.1. Semaide Elif'in görünüşüne, davranışlarına ya da yaşadığı yere ilişkin açıkça verilen bilgilerden üçünü yazınız. (3 puan)

2.2. Verdiğiniz bilgilerden hareketle Elif'in kişiliği ya da yaşadığı çevre hakkında iki çıkarım yapınız. Her çıkarımınızı dayandığınız dizeyle gösteriniz. (6 puan)

2.3. "Deli gönül abdal olmuş, / Gezer Elif Elif diye" dizelerinden hareketle şairin ruh hâline ilişkin bir çıkarım yapınız. (3 puan)

3. Aşağıda Fuzûlî'nin "usanmaz mı" redifli gazelinden alınan üç beyit ve bu beyitlerin günümüz Türkçesiyle açıklaması verilmiştir. Beyitleri okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

I. Beni cândan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhumdan murâdum şem'i yanmaz mı

(Sevgili beni canımdan usandırdı, bana cefa etmekten usanmayacak mı? Âhımdan gökyüzü tutuşup yandı da dileğimin mumu hâlâ yanmayacak mı?)

II. Şeb-i hicrân yanar cânım töker kan çeşm-i giryânım
Uyarur halkı efgânum kara bahtum uyanmaz mı

(Ayrılık gecesi canım yanar. Ağlayan gözlerim kanlı yaşlar döker. Haykırıp bağırmam herkesi uyandırır da kara bahtım hâlâ uyanmaz mı?)

III. Gül-i ruhsâruna karşu gözümden kanlu akar su
Habîbüm fasl-ı güldür bu akar sular bulanmaz mı

(Yanağının kırmızı gülüne karşı gözyaşları da gözümden kanlı akar. Sevgilim, bu gül mevsimi, ilkbahardır. Bu mevsimde akarsular bulanık akmaz mı?)

Fuzûlî
(Beyitlerin metni ve açıklamaları: Sibel Üst, Fuzûlî'nin "Usanmaz mı" Redifli Gazelinin Yapısalcılık Açısından İncelenmesi, Turkish Studies, 2007)

3.1. Her beyitten bir söz sanatı belirleyiniz. Sanatın adını yazarak sanatın beyitteki hangi sözlere dayandığını açıklayınız. (9 puan)

Beyit	Söz sanatı	Sanatın dayandığı sözler ve açıklaması
I	.....	.....
II	.....	.....
III	.....	.....

3.2. Belirlediğiniz söz sanatlarından birinin, şairin beyitlerde dile getirdiği ana duyguyu okuyucuya aktarmaya katkısını açıklayınız. (5 puan)

4. Edebiyat dersinde Zeynep'ten, adı "Yayla Yolu" olan bir türküyü okumadan önce yalnız başlığından hareketle tahminlerde bulunması istenmiştir. Zeynep'in tahminleri ve türkünün sözleri aşağıda verilmiştir.

Tahmin	Zeynep'in okuma öncesi tahminleri
A	Türküde yaylaya göçen bir obanın sevinci ve şenliği anlatılacaktır.
B	Türküde yaylanın doğası betimlenecektir.
C	Türküde yalnız doğa anlatılacak, söyleyicinin kendi duygularına yer verilmeyecektir.

YAYLA YOLU

Göçler düzüldü yaylaya
Develer çan çalar gider
Ak koyunlar dizi dizi
Karşı dağı sarar gider
Yayla yolu uzun yollar
Yârim köyde kaldı ağlar

Kar suları çağıl çağıl
Çiçek açmış dağın başı
Herkes güler ben ağlarım
Hiç dinmez gözümün yaşı
Yayla yolu uzun yollar
Yârim köyde kaldı ağlar

Yaylanın buz gibi suyu
Yanan yüreği dindirmez
Esen yeller, uçan kuşlar
Kimse yârdan haber vermez
Yayla yolu uzun yollar
Yârim köyde kaldı ağlar

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

4.1. Zeynep'in tahminlerini türkünün içeriğiyle karşılaştırınız. Her tahminin içerikle "örtüşüyor", "kısmen örtüşüyor" ya da "örtüşmüyor" olduğunu belirterek türküden bir dizeyle gerekçelendiriniz. (9 puan)

Tahmin	Karşılaştırma sonucu	Türküden gerekçe
A	.....	.....
B	.....	.....
C	.....	.....

4.2. Yaptığınız karşılaştırmadan hareketle türkünün başlığının, türkünün içeriğini ve ana duygusunu ne ölçüde yansıttığını değerlendiriniz. (5 puan)

5. Aşağıdaki ninniyi okuyunuz.

NİNNİ

Ninni de kuzum ninni
Ay doğar dağ başından
Uyu benim gül yüzlüm
Öpeyim göz kaşından

Mışıl mışıl uyusun
Beşiğinde kuzucuk
Baban yoldan gelende
Getirsin bir oyuncuk

Ak beşikte nazlı gül
Gelsin uyku gözüne
Büyü de bir gün yavrum
Bal katasın sözüne

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

5.1. Ninnide görülen dil ve anlatım özelliklerinden dördünü belirleyiniz. Her özelliği ninniden bir örnekle gösteriniz. (8 puan)

Dil ve anlatım özelliği	Ninniden örnek
1.	.....
2.	.....
3.	.....
4.	.....

5.2. Belirlediğiniz özelliklerden ikisinin ninninin söylenme amacına nasıl hizmet ettiğini açıklayınız. (6 puan)

6. Aşağıdaki bilgi notunu ve Dadaloğlu'na ait koşmadan alınan dörtlükleri okuyunuz.

Bilgi: Dadaloğlu, XIX. yüzyılda yaşamış, Çukurova ve Toroslar'da konar göçer olarak yaşayan Avşar aşiretinin âşığıdır. Bu yüzyılda Osmanlı Devleti, konar göçer aşiretleri belirli yerlere yerleştirmek (iskân) için çeşitli uygulamalar yapmıştır.

Yağmur yağdı da bulandı hava
Ezelden gamlıydın sen Çukurova
Gitti erlerimiz boş kaldı yuva
Çukur'un kilidi beyler nic'oldu

Dokuz boğum da kargımın boyu
Düşmana at sürmek ecdadın soyu
Binmiş Abidin'im varıyom deyi
Boynu uzun Arap atlar nic'oldu

(…)

Arşın arşın çuha şalvar giyenler
Kazan kazan pilavları yiyenler
Sen ölme de ben ölürüm diyenler
Emmim dayım yiğenlerim nic'oldu

Dadaloğlu
(M. Atılgan, Çukurova'dan Kaman'a Dadaloğlu, 2001, s. 52; aktaran: S. Bekki, Türk Folklor Araştırmaları, 2025)

Çukur: Çukurova. kargı: mızrak. arşın: yaklaşık 68 cm'lik uzunluk ölçüsü. çuha: yün kumaş. emmi: amca. yiğen: yeğen. nic'oldu: ne oldu, nice oldu.

6.1. Koşmadan hareketle, söylendiği dönemde Avşar aşiretinin yaşayışına ilişkin üç özellik belirleyiniz. Her özelliği koşmadan bir dizeyle destekleyiniz. (9 puan)

6.2. Koşmanın dil ve anlatım özelliklerinden birini belirleyerek bu özelliğin koşmanın söylendiği toplumla ilişkisini açıklayınız. (5 puan)

7. “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.”

Atasözü

Yukarıdaki atasözünün iletisini, yaşanmış ya da kurgusal bir olay üzerinden örtük biçimde ifade eden 8-12 satırlık bir yazı yazınız. Yazınızda atasözünü ve iletiyi doğrudan söylemeyiniz; iletiyi olayın akışı, kişilerin konuşmaları ve davranışları aracılığıyla okuyucuya sezdiriniz. Yazınıza içeriğine uygun bir başlık koyunuz. Yazınızı giriş, gelişme ve sonuç bölümleriyle tutarlı bir bütün hâlinde kurunuz; yazım ve noktalama kurallarına uyunuz. (22 puan)

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

SORU NO	ÖĞRENME ÇIKTISI	BECERİLER
1	TDE2.2.2. Tahmin eder. (TDE2.2. Anlam Oluşturabilme)	KB1.2. Okuma; KB2.11. Gözleme Dayalı Tahmin Etme; KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi
2	TDE2.2.3. Çıkarım yapar. (TDE2.2. Anlam Oluşturabilme)	KB1.7. Belirleme; KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi; KB2.14. Yorumlama Becerisi
3	TDE2.2.3. Çıkarım yapar. (TDE2.2. Anlam Oluşturabilme)	KB1.7. Belirleme; KB2.4. Çözümleme Becerisi; KB2.14. Yorumlama Becerisi
4	TDE2.2.4. Karşılaştırır. (TDE2.2. Anlam Oluşturabilme)	KB2.7. Karşılaştırma Becerisi; KB2.11. Gözleme Dayalı Tahmin Etme; KB2.14. Yorumlama Becerisi
5	TDE2.3.1. Nesne, olgu ve olaylara ilişkin parçaları belirler. (TDE2.3. Çözümleyebilme)	KB1.7. Belirleme; KB2.4. Çözümleme Becerisi; KB2.5. Sınıflandırma Becerisi
6	TDE2.3.2. Parçalar arasındaki ilişkileri belirler. (TDE2.3. Çözümleyebilme)	KB2.4. Çözümleme Becerisi; KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi; KB2.16. Muhakeme (Akıl Yürütme) Becerisi
7	TDE4.3.4. İletileri açık ve örtük biçimde ifade eder. (TDE4.3. Kural Uygulayabilme)	KB1.3. Yazma; KB2.13. Yapılandırma Becerisi; KB2.15. Yansıtma Becerisi

PUANLAMA TABLOSU							
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**TOPLAM**
10	*12*	*14*	*14*	*14*	*14*	*22*	***100***

Not: 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı 1. dönem 1. yazılısı 12 Kasım 2026'da ülke geneli ortak sınav olarak yapılacaktır. Bu örnek sınav, Bakanlığın ülke geneli sınav kılavuzundaki konu-soru dağılım tablosuna (Ek-2) göre hazırlanmıştır: 7 açık uçlu soru, 1 soru 10, 1 soru 12, 4 soru 14 ve 1 soru 22 puan, süre 40 dakika. Kılavuz puanların hangi soruya verileceğini belirtmediği için puan sırası bu örneğe aittir. Dersin dinleme ve konuşma becerilerini ölçen uygulamalı sınavı ayrıca ders öğretmeni tarafından yapılır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

ÇÖZÜMLER

1. Doğru cevap:

Her sözcük için parçadan uygun bir ipucunun gösterilmesi 1 puan, anlamın bağlama uygun tahmin edilmesi 1 puandır (5 × 2 = 10 puan). Anlam, sözlükteki tanımla birebir aynı olmak zorunda değildir; aşağıdaki anlamlardan birine ya da bunlara yakın, bağlamla uyumlu bir açıklama doğru kabul edilir. İpucu olarak parçadaki başka bir uygun söz grubu da gösterilebilir.

Sözcük	İpucu (biri yeterlidir)	Anlam
çerçi	"sırtındaki heybeyle köy köy dolaşır", "iğne, iplik, boncuk satarak geçinirmiş", çocukların "Çerçi geldi!" diye sevinmesi	Köy köy, pazar pazar dolaşarak iğne, iplik, boncuk gibi ufak tefek eşya satan kimse; gezgin satıcı **(1 puan)**
azık	"iki somun ekmekle bir parça peynirden ibaret", "içine … koymuş, yola düşmüş"	Yolculukta ya da işte yemek için yanına alınan yiyecek içecek; yol yiyeceği, kumanya **(1 puan)**
seğirtmek	"uzaktan görünce", "sevinçle ona doğru", çocukların bağırarak gelmesi	Bir yere doğru koşmak, hızla gitmek, koşuşmak **(1 puan)**
hısım	"gelinlerini, damadını, dünürlerini, kısacası bütün …"	Akraba; özellikle evlilik yoluyla akraba olan kimseler **(1 puan)**
gayri	"bu köyde de bir evin var", "yolun düştükçe uğra"	Artık, bundan böyle, bundan sonra **(1 puan)**

Örnek doğru cevap:

Sözcük	Tahmine yardımcı olan ipucu	Tahmin edilen anlam
çerçi	Köy köy dolaşıp iğne, iplik, boncuk satması	Köy köy gezerek ufak tefek eşya satan kişi
azık	İki somun ekmek ve bir parça peynirin yola çıkarken heybeye konması	Yolda yemek için yanına alınan yiyecek
seğirtmek	Çocukların kızı uzaktan görünce sevinçle ona doğru gitmesi	Koşmak, hızla gitmek
hısım	Gelin, damat ve dünürlerin "kısacası bütün …" diye toplanması	Akraba
gayri	Yaşlı kadının "… bu köyde de bir evin var, yolun düştükçe uğra." demesi	Artık, bundan sonra

Yanlış cevap:

Bağlamla çelişen tahminler (ör. "çerçi" sözcüğüne "çoban", "azık" sözcüğüne "çanta, heybe", "seğirtmek" sözcüğüne "korkup kaçmak", "hısım" sözcüğüne "düşman, yabancı", "gayri" sözcüğüne "başka biri" anlamının verilmesi) o sözcüğün anlam puanını alamaz. Parçada yer almayan ya da tahminle ilgisi olmayan ipucu gösterilmesi o sözcüğün yalnız ipucu puanını kaybettirir; ipucu gösterilmeden yalnız doğru anlam yazılmışsa anlam puanı verilir.

2. Doğru cevap:

2.1. Semaide açıkça verilen bilgilerden herhangi üçünün yazılması (3 × 1 = 3 puan): Elif kaşlarını çatar; Elif'in gamzesi vardır (gamzesi şairin sinesine batar); Elif'in elleri aktır; Elif kalem tutar, yazı yazar; Elif'in evlerinin önünde çardak vardır; Elif'in elinde bardak vardır. Şairin Elif'i yeşil başlı ördeğe benzetmesi ("Sanki yeşil başlı ördek / Yüzer …") de Elif'in görünüşüne, salınarak yürüyüşüne ilişkin bir bilgi olarak kabul edilir.

2.2. Metinle desteklenen iki çıkarımın her biri 3 puandır: çıkarım 2 puan, dayanak dize 1 puan (2 × 3 = 6 puan). Aşağıdakilerden ya da metinle tutarlı başka yorumlardan herhangi ikisi doğru kabul edilir: - Elif okuma yazma bilen biridir; bu, onun yaşadığı dönemde ayrıcalıklı, görgülü bir aileden geldiğini düşündürür ("Ak elleri kalem tutar / Yazar Elif Elif diye"). - Elif ağır işlerde çalışmayan, bakımlı ve narin biridir ("Ak elleri"). - Elif nazlıdır, âşığına karşı kayıtsız ya da sert davranır, ona kolayca yüz vermez ("Elif kaşlarını çatar"). - Elif'in güzelliği şairi derinden etkilemektedir ("Gamzesi sineme batar"). - Elif yerleşik bir hayat sürer; bahçeli, önü asmalı/çardaklı bir evde, hâli vakti yerinde bir ailede yaşar ("Evlerinin önü çardak"). - Elif zarif ve salınarak yürüyen biridir ("Sanki yeşil başlı ördek / Yüzer …").

Dayanak dize çıkarımı desteklemiyorsa yalnız çıkarım puanı verilir.

2.3. Şairin ruh hâline ilişkin metinle tutarlı bir çıkarımın yapılması **(3 puan)**: Şair Elif'e duyduğu sevda yüzünden kendini kaybetmiş, aklı başından gitmiştir; gönlü bir gezgin derviş (abdal) gibi yurtsuz, huzursuz ve perişandır; her an yalnız Elif'i düşünmekte, onu aramaktadır. Çıkarım yapılmadan yalnız dizelerin günümüz Türkçesiyle tekrarlandığı cevaplara 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap:

2.1. Elif kaşlarını çatar, ak elleriyle kalem tutup yazı yazar, evlerinin önünde çardak vardır.

2.2. Birinci çıkarım: Elif, okuma yazma bilen biridir; bu durum onun dönemine göre ayrıcalıklı bir aileden geldiğini düşündürür ("Ak elleri kalem tutar / Yazar Elif Elif diye"). İkinci çıkarım: Elif nazlı bir sevgilidir; şairin sevgisine kolayca karşılık vermez ("Elif kaşlarını çatar").

2.3. Şair, Elif'e duyduğu aşk yüzünden aklını yitirmiş gibidir. Gönlü, yurdu yuvası olmayan bir derviş gibi oradan oraya dolaşmakta, her yerde Elif'i aramaktadır. Bu da onun huzursuz ve tutkulu bir ruh hâli içinde olduğunu gösterir.

Yanlış cevap:

2.1. Semaide yer almayan bilgiler (ör. Elif'in saçlarının sarı olduğu, Elif'in köyü terk ettiği) o bilginin puanını kaybettirir.

2.2. Metinde dayanağı olmayan çıkarımlar (ör. Elif'in şairi sevdiği, Elif'in öğretmen olduğu) ve dizelerin yalnızca tekrar edildiği cevaplar ilgili çıkarımın puanını alamaz; dayanak dize yanlış gösterilmiş ama çıkarım doğruysa yalnız dayanak puanı kaybedilir.

2.3. Şairin ruh hâliyle ilgisi olmayan (ör. şairin derviş olduğu için tekke tekke gezdiği) ya da dizelerle çelişen (ör. şairin mutlu ve huzurlu olduğu) cevaplar puan alamaz.

3. Doğru cevap:

3.1. Her beyit için sanatın adının doğru yazılması 1 puan, sanatın beyitteki sözlere dayandırılarak açıklanması 2 puandır (3 × 3 = 9 puan). Bir beyitte birden fazla sanat bulunduğundan aşağıdakilerden herhangi biri doğru kabul edilir. Sanatın adı yazılmadan beyitteki söyleyiş doğru açıklanmışsa (ör. "Gözyaşının kanlı akması abartılmıştır.") yalnız açıklama puanı verilir.

Beyit	Kabul edilen söz sanatları
I	**Mübalağa (abartma):** Âşığın âhının (iç çekişinin) gökyüzünü, felekleri yakması. **Teşbih (benzetme):** Dileğin (murâd) muma (şem') benzetilmesi; "dilek mumu". **Tenasüp:** Yanmak, âh, şem' (mum), felek sözcüklerinin ateş ve yanma ilgisiyle bir arada kullanılması. **Tezat (karşıtlık):** Feleklerin yanması ile dilek mumunun yanmaması (yandı / yanmaz), sevgilinin âşığı usandırması ile kendisinin cefadan usanmaması (usandırdı / usanmaz).
II	**Teşhis (kişileştirme):** Bahtın uyuyan, uyanması beklenen bir insan gibi gösterilmesi ("kara bahtum uyanmaz mı"). **Mübalağa:** Gözlerin kan dökmesi, âşığın feryadının bütün halkı uyandırması. **Tezat:** Halkın uyanması ile bahtın uyanmaması (uyarur / uyanmaz).
III	**Teşbih:** Sevgilinin yanağının güle benzetilmesi (gül-i ruhsâr). **Hüsnütalil (güzel nedene bağlama):** Gözünden kanlı yaş akmasını, gül mevsiminde akarsuların bulanık akmasına bağlaması. **Mübalağa:** Gözden kanlı su (yaş) akması. **Tenasüp:** Gül, gül mevsimi (fasl-ı gül), su, akmak, bulanmak sözcüklerinin bahar ve su ilgisiyle bir arada kullanılması. Gözyaşı yerine "kanlı su" denmesinin istiare olarak açıklanması da kabul edilir.

3.2. Beyitlerdeki ana duygunun doğru belirlenmesi (aşk acısı, sevgiliden ayrılığın verdiği ıstırap, kavuşamamanın getirdiği çaresizlik ve umutsuzluk) **(2 puan)**; seçilen sanatın bu duyguyu nasıl güçlendirdiğinin beyitle ilişkilendirilerek açıklanması **(3 puan)**. Ör. mübalağa acının büyüklüğünü olağanüstü görüntülerle hissettirir; teşhis bahtı uyanmayan bir kişi gibi göstererek âşığın çaresizliğini somutlaştırır; tezat herkesin uyanıp bahtının uyanmaması ya da feleklerin yanıp dileğin gerçekleşmemesi karşıtlığıyla umutsuzluğu vurgular. 3.1'de belirlenmemiş ama beyitlerde bulunan bir sanat üzerinden yapılan doğru açıklama da kabul edilir.

Örnek doğru cevap:

3.1.

Beyit	Söz sanatı	Sanatın dayandığı sözler ve açıklaması
I	Mübalağa	Şair, âhının gökyüzünü yaktığını söyleyerek çektiği acıyı olduğundan çok büyük göstermiştir.
II	Teşhis	"Kara bahtum uyanmaz mı" sözüyle baht, uyuyan bir insan gibi düşünülmüş; insana ait uyanma özelliği bahta verilmiştir.
III	Teşbih	"Gül-i ruhsâr" tamlamasında sevgilinin yanağı, kırmızılığı ve güzelliği yönüyle güle benzetilmiştir.

3.2. Beyitlerde sevgiliye kavuşamayan âşığın ayrılık acısı ve çaresizliği dile getirilmiştir. II. beyitteki teşhis sanatı bu duyguyu güçlendirir: Âşığın feryadı bütün insanları uyandırır ama kara bahtı bir türlü uyanmaz. Bahtın uyumayı sürdüren bir insan gibi gösterilmesi, şairin ne yaparsa yapsın talihini değiştiremediğini ve umutsuzluğunu okuyucuya daha etkili biçimde hissettirir.

Yanlış cevap:

3.1. Beyitte bulunmayan bir sanatın yazılması ya da sanat adıyla açıklamanın uyuşmaması (ör. I. beyitte "teşhis" yazıp abartmayı açıklamak) o beytin ad puanını kaybettirir; açıklama beyitteki söyleyişe uygunsa açıklama puanı verilir. Sanatın beyitteki dayanağı gösterilmeden yalnız tanımının yazılması açıklama puanı almaz.

3.2. Ana duyguyu yanlış belirleyen (ör. sevince, baharın coşkusuna, kahramanlığa bağlayan) cevaplar duygu puanını; sanatın duyguya katkısını açıklamadan yalnız sanatı tanımlayan cevaplar katkı puanını alamaz.

4. Doğru cevap:

4.1. Her tahmin için karşılaştırma sonucunun doğru belirlenmesi 1 puan, türküden uygun bir dizeyle gerekçelendirilmesi 2 puandır (3 × 3 = 9 puan). - **A:** Kısmen örtüşüyor. Türküde yaylaya göç anlatılır ("Göçler düzüldü yaylaya", "Develer çan çalar gider", "Ak koyunlar dizi dizi"); bu yönüyle tahmin doğrudur. Ancak söyleyici sevinçli değildir; sevgilisinden ayrıldığı için hüzünlüdür ("Herkes güler ben ağlarım", "Yârim köyde kaldı ağlar"). Göçün sevinci yalnız başkalarına aittir. A için "örtüşmüyor" sonucunu verip türkünün ana duygusunun sevinç değil hüzün olduğunu dizeyle gösteren cevap gerekçe puanını **(2 puan)** alır, sonuç puanını alamaz. - **B:** Örtüşüyor. Yaylanın doğası betimlenmiştir ("Kar suları çağıl çağıl / Çiçek açmış dağın başı", "Yaylanın buz gibi suyu", "Esen yeller, uçan kuşlar"). - **C:** Örtüşmüyor. Türküde söyleyicinin ayrılık acısı, hasreti ve hüznü dile getirilmiştir; doğa bu duyguların arka planıdır ("Herkes güler ben ağlarım / Hiç dinmez gözümün yaşı", "Yanan yüreği dindirmez", "Kimse yârdan haber vermez").

4.2. Başlığın türkünün içeriğini kısmen yansıttığının belirtilmesi **(1 puan)**; başlığın göç ve yolculuk konusunu, yayla ortamını yansıttığının açıklanması **(2 puan)**; türkünün asıl duygusu olan ayrılık hüznünü ve sevgiliye duyulan özlemi başlıktan sezmenin zor olduğunun, bu yüzden başlıktan hareketle yapılan sevinç ve şenlik tahmininin (A) içerikle tam örtüşmediğinin açıklanması **(2 puan)**. Başlığın içeriği "tam yansıttığını" savunan cevaplar, "yayla yolu"nun kavuştakta "uzun yollar" olarak ayrılığı ve özlemi de çağrıştırdığını gerekçelendiriyorsa doğru kabul edilir; gerekçesiz yargılar yalnız 1 puan alır.

Örnek doğru cevap:

4.1.

Tahmin	Karşılaştırma sonucu	Türküden gerekçe
A	Kısmen örtüşüyor	"Göçler düzüldü yaylaya" dizesinde göç anlatılıyor ama söyleyici sevinmiyor: "Herkes güler ben ağlarım."
B	Örtüşüyor	"Kar suları çağıl çağıl / Çiçek açmış dağın başı" dizelerinde yaylanın doğası betimlenmiş.
C	Örtüşmüyor	"Yanan yüreği dindirmez" dizesinde söyleyicinin ayrılık acısı dile getirilmiş.

4.2. "Yayla Yolu" başlığı türkünün içeriğini kısmen yansıtmaktadır. Başlık, yaylaya göçü ve yolculuğu anlatan bölümlerle uyumludur. Ancak türkünün asıl duygusu, köyde kalan sevgiliden ayrılmanın verdiği hüzün ve özlemdir. Başlıkta bu duyguya dair bir ipucu bulunmadığı için Zeynep göçün şenlikli geçeceğini tahmin etmiş, türküyü okuyunca tahmininin yalnız bir bölümünün doğru çıktığını görmüştür.

Yanlış cevap:

4.1. Türküden gerekçe gösterilmeyen karşılaştırmalar yalnız sonuç puanını alır. İçerikle çelişen sonuçlar (ör. B için "örtüşmüyor", C için "örtüşüyor") ve bu sonuçlara dayanak gösterilen dizeler puan almaz.

4.2. Başlığı değerlendirmeyip yalnız türkünün konusunu özetleyen cevaplar 1 puan alır; türkünün ana duygusunu sevinç ya da coşku olarak belirleyen cevaplar ana duygu ile ilgili 2 puanı alamaz.

5. Doğru cevap:

5.1. Dört özelliğin her biri için özelliğin doğru adlandırılması 1 puan, ninniden uygun örnek verilmesi 1 puandır (4 × 2 = 8 puan). Aşağıdakilerden herhangi dördü ya da ninnide bulunan başka bir doğru özellik kabul edilir: - Seslenme (hitap) ifadeleri ve sevgi sözcükleri kullanılmıştır: “kuzum”, “gül yüzlüm”, “yavrum”, “nazlı gül”. - Sözcük ve dize tekrarlarına yer verilmiştir: “Ninni de kuzum ninni”. - İkileme kullanılmıştır: “mışıl mışıl”. - Küçültme (sevgi) eki kullanılmıştır: “kuzucuk”. - Yerel söyleyişe (ağız özelliklerine) yer verilmiştir: “gelende” (geldiğinde), “oyuncuk” (oyuncak). - İstek, dilek ve emir bildiren söyleyişler kullanılmıştır: “uyusun”, “getirsin”, “gelsin”, “katasın”, “Uyu”, “Büyü”. - Benzetme ve mecaza dayalı söyleyişler vardır: “gül yüzlüm” (gül gibi yüzü olan), “nazlı gül” (bebeğin güle benzetilmesi; açık istiare), “Bal katasın sözüne” (tatlı, güzel söz söylemek). - Sade, günlük konuşma diline yakın, yabancı sözcük içermeyen bir dil kullanılmıştır: “Mışıl mışıl uyusun / Beşiğinde kuzucuk”. - İçten, sıcak, samimi bir anlatım vardır: “Öpeyim göz kaşından”. - Kısa dizelerle, ahenkli ve ezgiye uygun bir söyleyiş vardır: 7’li hece ölçüsü, “başından / kaşından”, “gözüne / sözüne” kafiyeleri.

Aynı özellik için iki farklı örnek verilmesi iki özellik sayılmaz.

5.2. İki özelliğin her biri 3 puandır: ninninin söylenme amacının belirtilmesi (bebeği uyutmak, sakinleştirmek; anne ile bebek arasında sevgi bağı kurmak; bebeğin geleceğine ilişkin iyi dilekleri dile getirmek) **(1 puan)**; seçilen özelliğin bu amaca katkısının örnek üzerinden açıklanması **(2 puan)**. Ör. tekrarlar ve ikilemeler tekdüze, yumuşak bir ritim oluşturarak bebeği uyumaya hazırlar; seslenme ve sevgi sözcükleri anne ile bebek arasındaki duygusal bağı güçlendirir; istek ve dilek kipleri annenin bebeğe ilişkin iyi dileklerini (“Büyü de bir gün yavrum / Bal katasın sözüne”) aktarır; yerel ve sade söyleyiş ninninin sözlü olarak kolayca söylenip kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlar.

Örnek doğru cevap:

5.1.

Dil ve anlatım özelliği	Ninniden örnek
1. Seslenme ve sevgi sözcükleri	“Uyu benim gül yüzlüm”
2. İkileme	“Mışıl mışıl uyusun”
3. Yerel söyleyiş	“Baban yoldan gelende”
4. Dilek bildiren söyleyiş	“Gelsin uyku gözüne”

5.2. Ninni, bebeği uyutmak ve ona sevgiyle iyi dileklerde bulunmak için söylenir. “Mışıl mışıl” ikilemesi ve “ninni” sözcüğünün tekrarı, ninniye yumuşak ve düzenli bir ritim kazandırır; bu ritim bebeği sakinleştirip uykuya hazırlar. “Kuzum, gül yüzlüm, yavrum” gibi seslenmeler ise annenin bebeğine duyduğu sevgiyi doğrudan hissettirerek aralarındaki duygusal bağı güçlendirir.

Yanlış cevap:

5.1. Ninnide bulunmayan özelliklerin yazılması (ör. “Arapça ve Farsça tamlamalar kullanılmıştır”, “aruz ölçüsü kullanılmıştır”) o maddeden puan almaz. Özellikle örneğin uyuşmaması (ör. “ikileme” için “Ay doğar dağ başından” örneğinin verilmesi) ilgili maddenin örnek puanını kaybettirir; özellik doğru ama örnek yanlışsa yalnız özellik puanı verilir.

5.2. Ninninin söylenme amacıyla ilişki kurmadan özelliği yeniden tanımlayan cevaplar yalnız amaç puanını alabilir; ninnide bulunmayan bir amacın yazılması (ör. bir kahramanlık olayını anlatmak, toplumdaki aksaklıkları eleştirmek) amaç puanını kaybettirir.

6. Doğru cevap:

6.1. Her özellik 3 puandır: aşiretin yaşayışına ilişkin özelliğin doğru belirlenmesi 2 puan, koşmadan uygun bir dizeyle desteklenmesi 1 puan (3 × 3 = 9 puan). Aşağıdakilerden ya da koşmayla desteklenen başka doğru çıkarımlardan herhangi üçü kabul edilir: - Atlı ve savaşçı bir yaşam sürülmüştür; at ve kargı (mızrak) bu yaşamın temel unsurlarıdır (“Dokuz boğum da kargımın boyu”, “Düşmana at sürmek ecdadın soyu”, “Boynu uzun Arap atlar nic’oldu”). - Yiğitlik ve atalardan gelen savaşçılık geleneği önemlidir (“Düşmana at sürmek ecdadın soyu”). - Aşiret beylerin yönetimindedir; beyler aşiretin ve Çukurova’nın koruyucusu sayılır (“Çukur’un kilidi beyler nic’oldu”). - Akrabalık bağları güçlüdür; aşiret üyeleri birbiri için canını verecek kadar dayanışma içindedir (“Sen ölme de ben ölürüm diyenler”, “Emmim dayım yiğenlerim nic’oldu”). - Topluca yemek yenen, bolluk ve cömertliğin değer gördüğü bir toplu yaşam vardır (“Kazan kazan pilavları yiyenler”). - Aşiretin kendine özgü bir giyim kuşamı vardır (“Arşın arşın çuha şalvar giyenler”). - Aşiret, erkeklerini (savaşlar, çatışmalar ya da dönemin olayları nedeniyle) kaybetmiş; eski düzen dağılmıştır (“Gitti erlerimiz boş kaldı yuva”). Bu durumun bilgi notundaki iskân uygulamalarıyla ilişkilendirilmesi de doğru kabul edilir. - Yaşam Çukurova coğrafyasına bağlıdır (“Ezelden gamlıydın sen Çukurova”).

Bilgi notundaki “konar göçer yaşam” bilgisi koşmadan bir dizeyle (ör. at, kargı, beylerin önderliği, toplu yaşam) ilişkilendirilirse kabul edilir; dizeyle ilişkilendirilmeden yalnız bilgi notundan aktarılırsa 1 puan verilir.

6.2. Dil ve anlatım özelliğinin doğru belirlenip koşmadan örnekle gösterilmesi **(2 puan)**; bu özelliğin koşmanın söylendiği toplumla ilişkisinin açıklanması **(3 puan)**. Aşağıdakilerden biri ya da koşmayla desteklenen başka bir doğru ilişki kabul edilir: - Yerel söyleyiş (ağız özellikleri) kullanılmıştır (“varıyom”, “deyi”, “emmim”, “yiğenlerim”, “nic’oldu”): Âşık, aşiretin içinden biridir; aşiretin konuştuğu dille ve sözlü gelenek içinde, halka seslenerek söylemiştir. - Sade, Türkçe sözcüklerle kurulmuş, günlük konuşmaya yakın bir dil vardır: Koşma, okuryazar bir çevre için değil, aşiret halkının anlayacağı biçimde, saz eşliğinde söylenmek için oluşturulmuştur. - “nic’oldu” sözü her dörtlüğün sonunda tekrarlanmış, soru yoluyla anlatım yapılmıştır: Bu tekrar, kaybedilen beylerin, atların ve akrabaların ardından aşiretin ortak acısını ve eski düzene duyulan özlemi dile getirir; ezgiyle söylenen ve topluluğun birlikte dinlediği bir şiirde akılda kalıcılığı sağlar. - İkilemeler kullanılmıştır (“Arşın arşın”, “Kazan kazan”): Aşiretin bolluk ve toplu yaşam düzenini somut olarak yansıtır. - Aşiret yaşamına ait sözcükler (kargı, Arap atlar, çuha şalvar, kazan) kullanılmıştır: Söz varlığı, atlı ve konar göçer toplumun gündelik yaşamından alınmıştır.

Örnek doğru cevap:

6.1. Birinci özellik: Avşar aşireti atlı ve savaşçı bir hayat yaşamaktadır: “Düşmana at sürmek ecdadın soyu.” İkinci özellik: Aşirette akrabalık bağları ve dayanışma çok güçlüdür: “Sen ölme de ben ölürüm diyenler.” Üçüncü özellik: Aşiret, beylerin önderliğinde yaşamaktadır ve beyler Çukurova’nın koruyucusu sayılmaktadır: “Çukur’un kilidi beyler nic’oldu.”

6.2. Koşmada “varıyom, deyi, emmim, yiğenlerim” gibi yerel söyleyişler kullanılmıştır. Bu durum, Dadaloğlu’nun aşiretin içinden bir âşık olduğunu ve şiirini aşiret halkının konuştuğu dille, onların anlayacağı biçimde söylediğini gösterir. Koşma yazılı bir çevre için değil, sözlü gelenekte saz eşliğinde topluluğa seslenmek için söylenmiştir.

Yanlış cevap:

6.1. Koşmadan dayanak gösterilemeyen özellikler (ör. aşiretin denizcilikle uğraştığı, kentte yaşadığı) puan almaz. Özellik doğru ama dize onu desteklemiyorsa yalnız özellik puanı verilir; dizenin yalnızca tekrar edildiği, yaşayışa ilişkin bir çıkarım yapılmayan cevaplar dize puanını alabilir.

6.2. Koşmada bulunmayan bir özelliğin yazılması (ör. Arapça ve Farsça tamlamaların yoğun kullanılması, aruz ölçüsü) puan almaz. Özelliği doğru belirleyip toplumla ilişki kurmayan cevaplar yalnız 2 puan alır.

7. Doğru cevap:

Yazı aşağıdaki dereceli puanlama anahtarıyla değerlendirilir (toplam 22 puan):

Ölçüt	Puan
Başlık: Yazının içeriğine uygun, iletiyi doğrudan söylemeden çağrıştıran bir başlık konmuştur. (Başlık var ama içerikle zayıf ilişkiliyse 1 puan.)	2
İletinin örtük ifadesi: Güzel ve yumuşak sözün zor durumları çözdüğü, insanları ikna ettiği iletisi atasözü ve ileti cümlesi doğrudan kullanılmadan olay, diyalog ve kişilerin davranışları aracılığıyla sezdirilmiştir. (İleti sezdirilmiş ama yazının sonunda bir yargı cümlesiyle ayrıca açıkça söylenmişse 3 puan; atasözü olduğu gibi tekrarlanmış ya da ileti yalnızca açık cümlelerle verilmişse 1 puan.)	6
Duygu ve düşüncelerin tutarlı ifadesi: Olaylar mantıklı bir sırayla ilerler, kişilerin davranışları olayla ve iletiyle uyumludur, konu dağılmaz. (Küçük kopukluklar varsa 2 puan.)	4
Başlatma, sürdürme ve bitirme: Giriş (kişi, yer ve durumun tanıtılması), gelişme (sorun ve sözün etkisi) ve sonuç (çözüm) bölümleri vardır; bölümler arasında geçiş ifadeleri kullanılmıştır. (Bu üç bölümden biri eksikse 2 puan, ikisi eksikse 1 puan.)	4
Değerler ve olumlu tutum: Saygı, nezaket, hoşgörü, empati gibi olumlu tutum ve değerler vurgulanmış; siyaset, din, etnisite gibi toplumsal hassasiyet oluşturacak ögelere yer verilmemiştir.	3
Dil, yazım ve noktalama: Yazım ve noktalama kurallarına uyulmuştur (en fazla 2 yanlış 3 puan, 3-5 yanlış 2 puan, 6 ve daha fazla yanlış 1 puan); yazı 8-12 satır uzunluğundadır (uzunluk sınırının belirgin biçimde dışında kalan yazılarda bu ölçütten 1 puan düşülür).	3

Atasözündeki iletiyi farklı bir bağlamda (aile, okul, spor takımı, mahalle, komşuluk, ticaret, arkadaşlık vb.) işleyen bütün yazılar kabul edilir. Diyalogla, anı biçiminde ya da üçüncü kişi ağzından anlatılan yazılar eşit değerlendirilir.

Örnek doğru cevap:

Bozuk Saat

Okulun saat kulesindeki saat bir haftadır durmuştu. Her sabah kapıdan geçen öğrenciler saati gösterip gülüyor, kimi “Bu okulda zaman bile tembel!” diye bağırıyordu. Saati yıllardır onaran Hasan Usta bu sözlere çok kırılmış, “Gelip onaracak değilim!” diyerek atölyesinin kapısını kapatmıştı.

Bir öğle arası Defne, elinde bir tabak kurabiyeyle atölyenin kapısını çaldı. “Usta, saatimiz siz bakmayınca susmuş. Her sabah zili duymadan önce saatinize bakardık, şimdi ona bakan herkes sizi soruyor.” dedi. Hasan Usta bir süre sustu, sonra gözlüğünü takıp alet çantasını aldı.

Ertesi sabah saat kulesinden yeniden tik taklar yükseliyordu. Kapıdan geçenler bu kez saati gösterip gülmüyor, ustaya el sallıyordu.

(Örnek yazıda ileti, Defne’nin nazik sözlerinin küsmüş ustayı ikna etmesiyle sezdirilmiş; atasözü ve ileti cümlesi doğrudan kullanılmamıştır.)

Yanlış cevap:

Konusu atasözünün iletisiyle ilgisiz olan yazılar “İletinin örtük ifadesi” ve “Tutarlılık” ölçütlerinden puan alamaz; diğer ölçütlerden yazıda gerçekleşen kadar puan alır. Atasözünü açıklayan ya da öğüt veren cümlelerden oluşan, olay ve kişi içermeyen bir yazı “İletinin örtük ifadesi” ölçütünden en fazla 1 puan alır. Başlığı olmayan yazı başlık puanını alamaz. Toplumsal hassasiyet oluşturacak ögelere yer veren yazı “Değerler ve olumlu tutum” ölçütünden puan alamaz.